

Fíggjarnevndin

Tórshavn, 22 november 2019

HOYRINGSSVAR FRÁ LANDSBANKA FØROYA.

Landsbankin er í skrivi frá løgtinginum dagfest 18. november biðin um at gera generellar viðmerkingar til:

- Løgtingsmál nr. 12/2019 Frádráttur til lærlingar á 50.000 kr. árliga.
- Løgtingslóg nr. 17/2019 Leinging av heimild at taka veiðigjald og at lækka veiðigjald fyri norðhavssild
- Løgtingslóg nr. 20/2019 Skattafrádráttur á kr. 6.000 um árið til fólkapensjónistar

Sum heild snúgva hesi trý uppskotini um skatta- og/ella avgjaldslættar.

Sum heild má sigast, at tað ikki skilagott at veita skattalættar, tá búskapurin er í hákonjunkturi. Í hákonjunkturi mala øll samfelagshjólina skjótt og tað eru ikki fleiri tøkur hendur (arbeiðsloysi er sera lágt) til at lofta einum øktum eftirspurningi, sum er avleiðingin av einum skattalætta. Úrslitið kann verða, at skattalættin fer upp í príshækkingar. Tí er skilabest í núverandi konjunkturstöðu, um skattalætti skal veitast, bara at veita fíggaðar skattalættar.

--

Landsbankin hevur til uppgávu at ansa eftir kredittvirðinum hjá landskassanum. Landsbankin skal virka fyri at kredittvirðið til allar tíðir er gott, soleiðis at tá tað er neyðugt at fara út á altjóða kapitalmarknaðin at læna pengar – at landskassin altíð kann læna til góðar lánstreytir.

Niðanfyri er víst á, hvussu hesar lógarbroytingar (skatta- og avgjaldslættar), ávirka kredittvirðið í longdini og síðani, hvussu tað ávirkast næstu árin (miðal langt sigt)

Uppá langt sigt er ófíggaði skattalættin ikki skilagóður.

At føroyski búskapurin er haldførur, hevur týðning í mun til kreditvirðið. Eru langtíðarútreiðslurnar nógv hægri enn langtíðarinntøkurnar, verður hall á almennu roknskapunum. Og er konstant hall, kann tað í framtíðini vera trupult ella kosta nógv, at fáa lán á altjóða marknaðinum.

Vaksandi tal av eldri førir við sær nógvar øktar útreiðslur til pensjónir, til sjúkraviðgerð og til eldrarøkt, serliga til heimahjálp og ellisrøkt á ellisheimum. Útrokningar av fíggjarpolitiska haldførinum vísa í hvønn mun almen- nyr myndugleikar klára at fígga almennu útreiðslurnar í framtíðini, tá talið av eldri fólki verður munandi størri enn nú, uttan at gera stórar skattahækkingar.

Búskaparráðið gjørði í 2015 eina meting av haldførissavbjóðingunum hjá almennu Føroyum. Hon vísti at uttan tiltøk fór hallið at veksa til 6 % av BTÚ í 2050. 6 % av BTÚ, sum er 20 mia. kr., svarar til 1,2 mia. kr. í halli um árið.

Í sambandi við ger av pensjónsnýskipanini í 2017, gjørði fíggjarmálaráðið eina meting av hvussu nógv pen- sjónsnýskipanin bætti um fíggjarpolitiska haldførið. Metingin visir, at aftaná at pensjónsnýskipanin var sam- tykt, varð framvegis útlit til eitt støðugt hall í ár 2030 uppá 1,5 % av BTÚ (umleið 300 mio. kr.) Fram ímóti 2040 er útlit til, at hallið verður umleið 3,2 % av BTÚ. (umleið 600 mio. kr. við BTÚ á 20 mia. kr.), sí talvu 1 niðanfyri.

Talva 1 Haldførismeting

Ár	2030	2040	2050
Búskaparráðið 2015, øking av halli frá 0	-2,6	-5,3	-5,8
Fíggjarmálaráðið, bati av pensjónsnýskipan	1,1	2,1	3,0
Halli, eftir nýskipan	-1,5	-3,2	-2,8

Talva 2 niðanfyri visur, hvat skattalættin kostar lands- og kommunukassunum um árið næstu 30 árini. Til- samans 5,8 mia. kr. Hetta førir til, at haldførið í búskapinum viknar munandi. Skattalættin til pensjónistar ko- star um 128 mió kr í 2020 og hetta talið veksur til 168 mió. kr. í 2049, ein vøkstur á 31%. Hetta er einamest tí at talið av pensjónistum fer frá gott 8.000 pensjónistar til 11.500 pensjónistar í hesum tíðarskeiði, sí talvu 2 niðan- fyri.

Talva 2 Inntøkumissur

Leyslig meting av inntøkumissinum av lógarbroytingunum									
Ár	Tal av pensionistum	Frádráttur kr.	Grund- upphædd kr.	Frádráttur + grundupp- hædd kr.	Kostnaður tílsamans mió. kr. mio. kr.	Mót- rokning mió. kr.	Lær- lingar mió.	Lækking av avgjaldið á sild mió. kr.	Árligi inntøkumissur há landinum mió. kr.
2020	8.184	3.000	6.960	9.960	82	20	20	22	143
2021	8.385	6.000	6.960	12.960	109	20	20	22	170
2022	8.569	6.000	6.960	12.960	111	20	20	22	173
2023	8.772	6.000	6.960	12.960	114	20	20	22	175
2024	9.001	6.000	6.960	12.960	117	20	20	22	178
2025	8.928	6.000	6.960	12.960	116	20	20	22	177
2026	9.148	6.000	6.960	12.960	119	20	20	22	180
2027	9.368	6.000	6.960	12.960	121	20	20	22	183
2028	9.567	6.000	6.960	12.960	124	20	20	22	186
2029	9.775	6.000	6.960	12.960	127	20	20	22	188
2030	9.689	6.000	6.960	12.960	126	20	20	22	187
2031	9.923	6.000	6.960	12.960	129	20	20	22	190
2032	10.138	6.000	6.960	12.960	131	20	20	22	193
2033	10.338	6.000	6.960	12.960	134	20	20	22	196
2034	10.590	6.000	6.960	12.960	137	20	20	22	199
2035	10.499	6.000	6.960	12.960	136	20	20	22	198
2036	10.725	6.000	6.960	12.960	139	20	20	22	201
2037	10.907	6.000	6.960	12.960	141	20	20	22	203
2038	11.039	6.000	6.960	12.960	143	20	20	22	205
2039	11.157	6.000	6.960	12.960	145	20	20	22	206
2040	10.971	6.000	6.960	12.960	142	20	20	22	204
2041	11.099	6.000	6.960	12.960	144	20	20	22	206
2042	11.221	6.000	6.960	12.960	145	20	20	22	207
2043	11.342	6.000	6.960	12.960	147	20	20	22	209
2044	11.450	6.000	6.960	12.960	148	20	20	22	210
2045	11.237	6.000	6.960	12.960	146	20	20	22	207
2046	11.314	6.000	6.960	12.960	147	20	20	22	208
2047	11.370	6.000	6.960	12.960	147	20	20	22	209
2048	11.419	6.000	6.960	12.960	148	20	20	22	210
2049	11.475	6.000	6.960	12.960	149	20	20	22	210
									5.813

Fortreytir:

Tal av penjónistum: Hædd er ikki tikið fyri teimum pensjónistum, sum búgva uttanfyri ríkið og sum ikki fáa ágóðan av skattafrádráttinum, sambært lógaruppskot 270 í talið

Lærlingar og mótrókning: Her er útreiðsluupphæddin brúkt, sum stendur í lógaruppskotinum, og er hon sett til at vera tað sama øll árin

Avgjald á sild: Veidán í 2018 var 88.000 tons og er tað brúkt sum grundarlag fyri kostnaðarmetingini øll árin

Við ætlaðu pensjóns- og skattalógarbroytingunum lækka inntøkurnar við umleið 170 mió. kr. í 2021 og er tað 0,85% av BTÚ.

Taka vit aftur í aftur haldførismetingina omanfyri merkir hetta, at hallið fram ímóti 2030 ikki bara vera tær 300 mio. kr. men $300 + 170$ mió. kr. = 470 mió. kr., og sannlíkt veksur hallið enn meira tí inntøkumissurin verður størri, so hvørt sum talið av pensjónistum veksur.

Tað kann vera lætt at undirmeta týdningin av fíggarpolitiska haldførinum, nú tá búskaparliga virkseimið er stórt, men týdningurin av haldførinum kemur til sjóndar aftur beinanvegin, tá búskapurin kemur aftur í eina meira vanligu konjunkturneutrala støðu.

Landsbankin heldur at tað ikki er ráðiligt at lata haldførið versna so nógv, uttan at onnur tiltøk verða framd, sum bota um haldførið uppá longri sikt. Um politisku myndugleikarnir geva stórar ófíggaðar skattalættar við verandi haldføri, so fer tað at vera torført at veita vælferðartænasturnar út ímóti 2030 uttan stórar skattahækkingar.

Uppá miðallangt sigt

Fyri at meta um kredittvirðið hevur landsstýrið biðið ratingfyrítøkuna Moody's um at kredittmeta Føroyar. Tað merkir, at ratingfyrítøkan umleið eina ferð um árið gevur Føroyum karakter fyri, hvussu væl landið er ført fyri at rinda sína skuld aftur. Hetta hjálpir íleggjaranum, sum skulu veita Føroyum lán, at taka støðu til um tey vilja tað.

Sambært síðstu meting hjá Moody's er styrkin hjá Føroyum

- Fíggjarpolitiskt sjálvræði og stabil viðurskifti við Danmark
- Yvirskot á landskassaroknskapinum og stóra tiltaksgjaldførið
- Lækkandi lyklatøl fyri skuld

Verða omanfyri nevndu ófíggjaðu skattalættar givnir, merkir tað at yvirskotið á fíggjarlógini minkar og harvið minkar eisini møguleikin fyri at rinda niður uppá skuldina.

Landskassin hevur eitt stórt tiltaksgjaldføri og er tað ein týðandi partur av kreditvirðinum, sum Moody's eisini vísur á. Tiltaksgjaldførið er 2,8 mia. kr. Hetta skal tryggja landskassanum gjaldføri at rinda rokningar - tað er lønir, pensjónir og aðrar rakstrarúteiðslur t.á á stendur við inntøkunum í landskassanum.

Royndirnar frá fíggjarkreppuni í 2008 vísur tó, at tiltaksførið í sjálvum sær ikki var nóg stórt at forða fyri at landskassin var niðurrataður.

Landsbankin hevur tí seinastu tíðina arbeitt við at gera eina meting av, hvussu stóra nettoogn (tað vil siga ogn minus skuld) landskassin skal hava, soleiðis at landskassin ikki verður niðurrataður, tá Føroyar koma í eina kreppu. At hava ein buffara (uppsparing) sum rækkir hesum endamálið ger tað møguligt at føra ein aktivan fíggjarpolitik, eitt nú við at sleppa undan at skerja virksemin í ringum tíðum og harvið gera krepputíðirnar enn verri.

Mynd 1 niðanfyri vísur nettoogn (ogn minus skuld) hjá landskassanum, kommununum og sosialu grunnunum frá 1998 til 2018. Her sæst at nettoognin hjá landskassanum í 2007, beint áðrenn fíggjarkreppan rakti, var um 0 kr. Frá 2008 hevur landskassin nettoskuld, tí landskassin hevði stór hall á fíggjarlógini í fleiri ár. Frá 2008 til 2015 var neyðugt hjá landskassanum at taka 2,9 mia. kr. í láni. Tað svarar til 23% av BTÚ.

Í 2011 vóru Føroyar niðurrataðar. Út frá hesum ber tí til at siga, at ein nettoogn á um 0 kr, ikki er nokk at hava á kistubotninum, tá kreppa rakar.

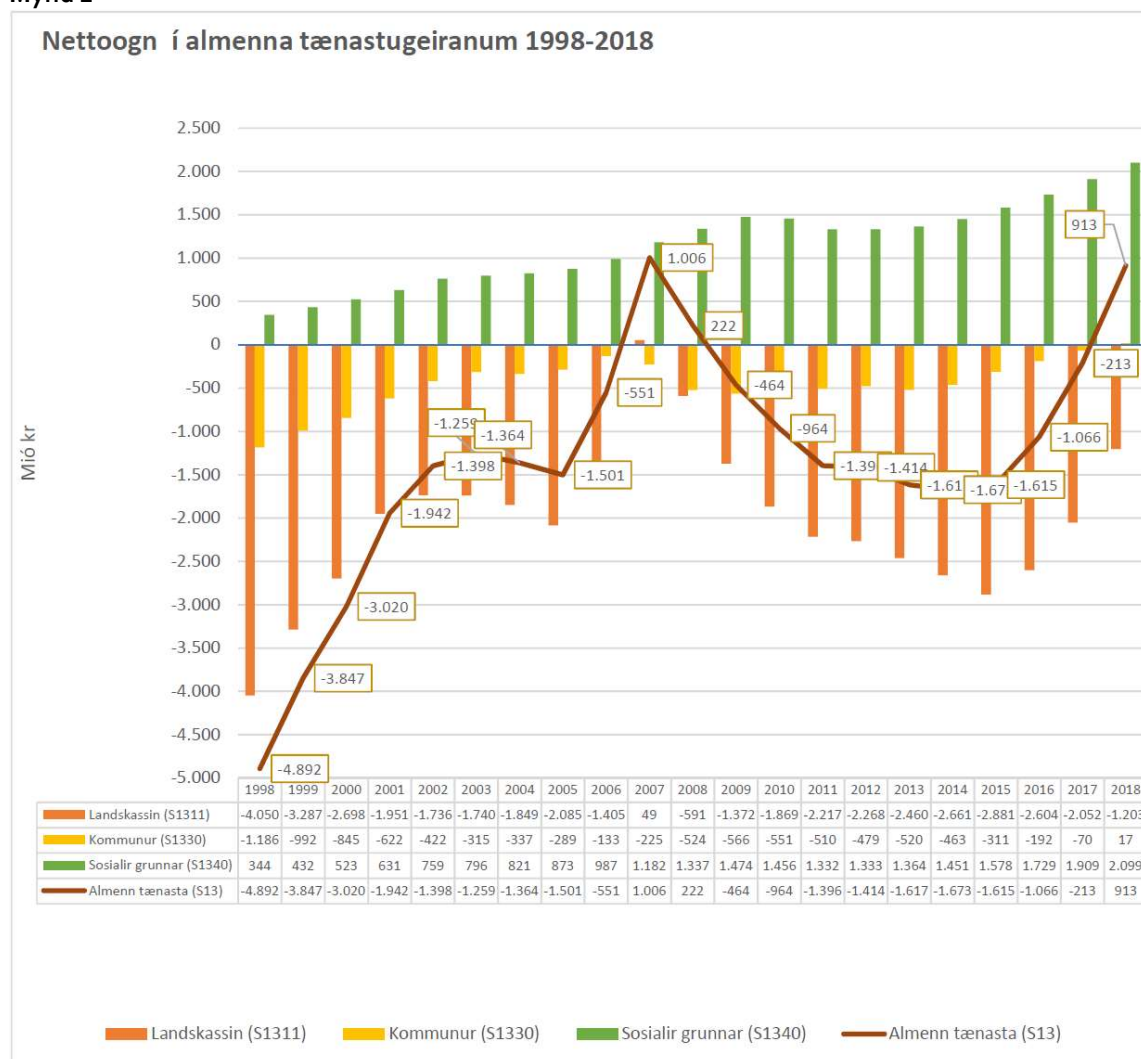
Hvussu nógv nettoogn (ella uppsparingin) skal so til, soleiðis at Føroyar ikki vera niðurrataðar, tá vit aftur koma í eina kreppu. Tað er sjálvandi trupult at svara upp.

BTÚ fyri 2018 er mett til 19,2 mia. 23% av 2018 BTÚ svarar til 4,4 mia. kr., 20% av BTÚ svarar til 3,8 mia. kr. og 15% av 2018 BTÚ svarar til 2,9 mia. kr.

Ringt er at meta um, hvat rættað talið er fyri, hvat nettoognin (uppsparingin) eigur at vera, tá vit aftur raka kreppu. Tó er greitt, at samanborið við omanfyri nevndu tøl, er nettoognin hjá landskassanum síðst í 2018 negatívt við 1,2 mia. kr. og er tað langt frá tølunum omanfyri.

Føroyar eigur í minsta lagi at spara upp, so nettoognin er um 3 mia., tá vit raka kreppu. Landskassin hevur goldið skuld niður í 2019, men tað væntar í minsta lagi 3 mia. í framvegis. At geva ófíggaðar skattalættar er tí heldur ikki skilagott út frá hesum atlit. Heldur eigur landskassin at spara meira saman, so vit klára eina kreppu – uttan at skula skerja í útreiðslunum og uttan at vera niðurrataði.

Mynd 1

Ítøkiligir spurningarnir:

1. Verður mett rætt at veita ófíggaðar lættar, nú nógv ferð er á búskapinum ?

Sum heild má sigast at tað ikki skilagott at veita skattalættar, tá búskapurin er í hákonjunkturi. Í hákonjunkturi mala øll samfelagshjólíni skjótt og tað eru ikki fleiri tøkur hendur (arbeiðsloysi er sera lágt) til at lofta einum øktum eftirspurningi, sum er avleiðingin av einum skattalætta. Úrslitið kann verða, at skattalættin fer upp í príshækkingar. Tí er skilabest í núverandi konjunkturstöðu, um skattalætti skal veitast, bara at veita fíggaðar skattalættar.

2. Hvør er stuttíðar og langtíðar beinleiðis fíggarliga ávirkanin fyri kommunur, og hvør er stuttíðar og langtíðar beinleiðis ávirkanin fyri landskassan av uppskotinum

Langtíðar fíggarliga ávirkanin av lógaruppskotinum er, at haldførið í búskapinum versnar, og er tað ikki skilagott, tí sambært kanningum hjá Búskaparráðnum og Fígggjarmálaráðnum, hevur landskassin haldførihall frammanundan. Landsbankin veit ikki, hvussu stendur til við haldførinum í kommunubúskapinum, eru ikki varug við um nøkur kanning er gjørd av tí. Tó er vert at viðmerkja, at kommunurnar síðani 2015 hava havt ábyrgd av eldrarøktini, sum fer at krevja fleiri útreiðslur í framtíðini, so hvørt sum talið av pensjónistum veksur.

Stuttíðar avleiðingin av lógaruppskotinum kann vera, at landskassin og møguliga eisini kommunukassarnir ikki hava spart nokk upp/goldið nóg nógva skuld niður í teimum góðu búskaparligu tíðum Føroyar eru í nú, til at standa ímóti við, tá kreppa aftur rakar. Harvið kann vera neyðugt at seta skattin upp og/ella at skerja í útreiðslunum og harvið gera ein kreppu harðari enn neyðugt.

3. Hava uppskotini ávirkan á bygnaðarliga undirskotið hjá landskassanum?

Tað er munur á haldføriðsaldo og bygnaðarligasaldo. Tá tosað verður um haldførið í búskapinum, tosa við um búskapurin klárar at fígga útreiðslurnar, sum standast av demografisku broytingunum, sum til dømis at vit vera fleiri og fleiri eldri.

Bygnaðarliga hallið sigur hvussu stórt hallið/yvirskotið á fíggarlógini hevði verið, um búskapurin var í einari konjunkturneutralari stöðu, tvs. búskapurin hvørki var í hákonjunkturi ella lágkonjunkturi. Konjunkturneutrala hallið/yvirskotið sigur sostatt um landskassin hevur hall ella yvirskot tá búskapurin kemur aftur í eina meir vanligu legu.

Landsbankin kennir ikki bygnaðarligu saldoina hjá landskassanum og so vítt Landsbankin veit er tað bara fígggjarmálaráðið, sum hevur roynt at rokna seg fram til hvat saldo in er.

Tað er tó greitt at hesi lógaruppskot gera bygnaðarliga javnvágina verri, tí uppskotini innihalda ófíggaðar skatta- og avgjaldslættar, almennu inntøkurnar vera lægri. Spurningurin er so bara um bygnaðarliga saldoin er í yvirskot, er í javnvág ella hevur undirskot, áðrenn lættarnir vera givnir.

4. Hvussu ávirka uppskotini fíggarliga og búskaparliga haldførið?

Haldførið versnar rættuliga fitt við hesum skatta- og avgjaldsbroytingunum. Sí svar omanfyri.